

Sylvia Gołąb

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

ASPIRACJE ZAWODOWE MŁODZIEŻY Z OBSZARÓW WIEJSKICH

OCCUPATIONAL ASPIRATIONS OF RURAL YOUTH

Słowa kluczowe: młodzież, aspiracje zawodowe, rynek pracy

Key words: youth, career aspirations, labor-market

Abstrakt. Celem badań było rozpoznanie aspiracji zawodowych młodzieży z obszarów wiejskich w kontekście sytuacji na rynku pracy. Badania przeprowadzono wśród 68 studentów kierunku Ekonomia ostatniego roku studiów na Wydziale Ekonomicznym Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie. Sukces na rynku pracy determinowany jest wieloma czynnikami związanymi zarówno z samymi absolwentami, ich potencjalnymi pracodawcami, jak i ogólną sytuacją na rynku pracy. Istotne są także aspiracje zawodowe młodzieży oraz czynniki je determinujące. Trudna sytuacja materialna rodziny i dostęp do szkół wyższych może stanowić barierę w realizacji dążeń zawodowych, szczególnie osób z terenów wiejskich.

Wstęp

Istnieje duża różnorodność definicji i znaczeń pojęcia aspiracja. Można je rozumieć jako „pragnienie czegoś, dążenie do osiągnięcia czegoś” lub „dążenie do osiągnięcia nakreślonych sobie celów, pragnienie realizacji wyższych wartości, jak również różnego rodzaju ideały życiowe, światopoglądowe itd.” [*Wielka Encyklopedia...* 1962].

Psychologowie rozumieją aspiracje jako „pragnienia lub dążenia o określonym natężeniu, związane z zaspokojeniem pewnej potrzeby i (lub) nakierowane na określony cel i stają się równocześnie elementem szerszego zjawiska zwanego motywacją” [Janowski 1977]. W podobny sposób ujęto aspiracje w *Słowniku psychologicznym*: „pragnienie osiągnięcia czegoś znaczącego, dążenie do jakiegoś celu, ambicja, przekonanie o własnych możliwościach w danym, szerszym lub węższym zakresie aktywności, będące dla człowieka podstawą oceny osiągniętych efektów działania” [Szewczuk 1979].

Z pedagogicznego punktu widzenia tematyka aspiracji jest istotna ze względu na podejmowane cele wychowania i kształcenia, jak również z punktu widzenia wpływu procesu dydaktycznego i wychowawczego na kształtowanie się i poziom aspiracji. Zdaniem Ziejewskiego i Gołąb [2009] mechanizm aspiracji i dążeń ludzkich, a głównie młodzieży, determinowany jest także czynnikami natury społecznej. Na aspiracje młodych ludzi wpływa rodzina, szkoła, opinia społeczna, rówieśnicy, mass media i warunki życia, czyli sytuacja ekonomiczna.

Na potrzeby opracowania przyjęto definicję Janowskiego: „Aspiracje to w miarę trwałe i względnie silne życzenia jednostki dotyczące właściwości lub stanów, jakimi ma się charakteryzować jej życie z przyszłości oraz obiektów, jakie w tym życiu będzie chciała uzyskać” [Janowski 1977].

Obok ogólnej definicji pojęcia aspiracji wyróżniamy aspiracje edukacyjne, zawodowe, społeczne, ekonomiczne i inne. Aspiracje zawodowe odnoszą się do przyszłego zawodu, wykonywanych prac na danym stanowisku oraz warunków pracy. Skorny [1980] wyodrębnia aspiracje efektywnego działania, dotyczące działalności skierowanej na osiągnięcie sukcesu oraz aspiracje do samokształcenia, które wiążą się w uzupełnianiem posiadanej wiedzy, nabywaniu nowych umiejętności zawodowych.

Aspiracje edukacyjne to zamierzenia, plany i życzenia zwykle młodych ludzi, odnoszące się do poziomu wykształcenia, jakie dana jednostka pragnie w przyszłości osiągnąć. Dotyczą one poziomu wykształcenia, ale również typu szkoły, kierunku a nawet wyników uczenia się.

Aspiracje edukacyjne pozostają w bliskim związku z aspiracjami zawodowymi, odnoszącymi się do przyszłego zawodu i pracy [Ziejewski 2007]. Można stwierdzić, że aspiracje to dążenie do osiągnięcia planowanej pozycji w społeczeństwie, czynnik determinujący zachowania człowieka, jego plany zawodowe i życiowe.

Młodzi ludzie coraz częściej postrzegają wykształcenie jako szansę sukcesu życiowego i szczęścia, zauważają powiązania między wykształceniem i dochodem a pozycją społeczną. Do wzrostu znaczenia pracy przyczyniła się niewątpliwie aktualna sytuacja polityczna, ekonomiczna i społeczna, a zwłaszcza masowe bezrobocie, poczucie zagrożenia utratą pracy, trudności ze znalezieniem zatrudnienia oraz fakt, iż zawód i praca determinują status materialny gospodarstwa domowego [Porożyński 2004].

Warto również podkreślić, że ideały i aspiracje współczesnej młodzieży są determinowane kontekstem społecznym i kulturowym czasów, w których żyją i wzrastają. Dlatego konieczne staje się ukierunkowanie młodzieży w podejmowaniu decyzji dotyczących wyboru kierunku kształcenia oraz zawodu [Porożyński 2004].

Aspiracje edukacyjne i zawodowe są silnie uwarunkowane czynnikami środowiskowymi. Mają one znaczący wpływ na poziom i kształtowanie się aspiracji, często wyznaczających ścieżkę edukacyjną młodych ludzi. Pomimo zachodzących przemian społeczno-gospodarczych, wśród mieszkańców miast i wsi nadal można zaobserwować różnice między wzorami życia w udziale w edukacji i kulturze, co często znajduje odzwierciedlenie w planach życiowych. Warto podkreślić, że wyniki analiz porównawczych dotyczących dostępu do edukacji i jakości kształcenia w miastach i na obszarach wiejskich, wypadają na niekorzyść tych drugich [Pilch 2007].

Material i metodyka badań

Ostatni rok studiów to okres podejmowania decyzji dotyczących dalszego rozwoju zawodowego i zatrudnienia. Ponadto osoby kończące ten etap edukacji mają już własne zdanie na temat realizacji oczekiwań związanych z kierunkiem kształcenia i potrafią ocenić stopień ich realizacji. Badania przeprowadzono wśród 68 studentów kierunku Ekonomia ostatniego roku studiów na Wydziale Ekonomicznym Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie.

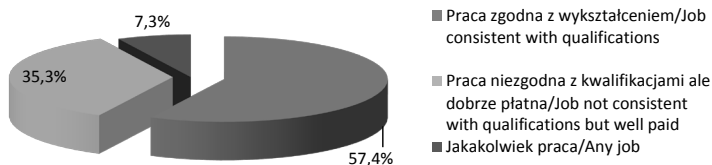
Pomimo zauważalnego w ostatnich latach spadku zainteresowania kierunkami ekonomicznymi, w roku akademickim 2010/2011 był to jeden z kierunków, na którym nadal kształciło się najwięcej studentów (21,9%) [*Szkoły wyższe...* 2012]. Zasadne zatem wydają się być badania jakościowe aspiracji zawodowych młodzieży w kontekście wejścia na rynek pracy. Pomimo że wyniki badań dotyczą stosunkowo nielicznej grupy osób i trudno na ich podstawie formułować wnioski natury ogólnej, mogą być przyczynkiem do dalszych badań – zestawienia edukacyjnych i zawodowych aspiracji młodzieży z chłonnością i potrzebami rynku pracy, a także oceną procesu kształcenia w szkole wyższej, dokonywanej w kontekście wchodzących na rynek absolwentów i oczekujących na nich pracodawców. W grupie respondentów przeważały kobiety (63,2%). W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Głównym narzędziem badawczym był autorski kwestionariusz ankiety, w której zadano następujące pytania szczegółowe:

- 1) które zawody w przekonaniu respondentów dają największe szanse na zatrudnienie,
- 2) czym studenci kierowali się przy wyborze kierunku studiów,
- 3) jakie czynniki utrudniają realizację aspiracji zawodowych,
- 4) jakie czynniki decydują o uzyskaniu zatrudnienia,
- 5) czy studenci w swoich aspiracjach uwzględniają sytuację na rynku pracy.

Wyniki badań

W ostatnim czasie obserwuje się wzrost znaczenia wykształcenia. Młodzi ludzie, jak również ich rodzice dostrzegają trudności związane z uzyskaniem zatrudnienia oraz utrzymaniem się na rynku pracy. Zdają sobie sprawę z tego, że brak wymaganych kwalifikacji i kompetencji znacznie obniża szanse na znalezienie pracy. Stąd też zapytano respondentów, czy w swoich aspiracjach zawodowych uwzględniają trudną sytuację na rynku pracy. Zdecydowana większość (79,4%) deklarowała, iż przy wyborze

Rysunek 1. Oczekiwania dotyczące przyszłej pracy
Figure 1. The expectations concerning future job
 Źródło: opracowanie własne
Source: own study

przyszłego zawodu kieruje się sytuacją społeczno-gospodarczą. W wysokim poziomie wykształcenia upatrują oni większych szans na zdobycie dobrze płatnej i interesującej pracy. Większość badanych ma świadomość, że obecny rynek pracy stawia wysokie wymagania wobec kandydatów. Wykształcenie staje się warunkiem koniecznym do znalezienia pracy, lecz nie daje gwarancji zatrudnienia.

Niewątpliwym wpływem na kształtowanie się aspiracji zawodowych młodzieży mają zmiany społeczno-gospodarcze w kraju. Wejście Polski do Unii Europejskiej (UE) stwarza nowe możliwości zdobycia pracy za granicą. Pojawiają się szanse uzyskania dobrze płatnej pracy oraz doskonalenia kompetencji językowych. Dlatego większość badanych (72, 1%) rozważa możliwość poszukiwania pracy poza granicami kraju. Na uwagę zasługuje jednak to, że aż 80% spośród nich zdecydowałoby się na takie rozwiązanie jedynie w przypadku braku uzyskania zatrudnienia w Polsce.

Wybór odpowiedniego kierunku kształcenia jest bardzo istotny. Większość studentów wybierając przyszły zawód kierowała się głównie zainteresowaniami (63,2%). W ich planach jest uzyskanie pracy zgodnej z ukończonym kierunkiem studiów. Niewiele mniej spośród nich zadowoliliby się jakalwiek, lecz dobrze płatną pracą (rys. 1). Osoby wskazujące na tę odpowiedź prawdopodobnie dobrze orientują się w sytuacji na rynku pracy i są w stanie zaakceptować fakt, że być może nie uda im się znaleźć zatrudnienia w pełni odpowiadającego specyfice swojego wykształcenia. Obserwacja rynku pracy i świadomość rosnącego bezrobocia utrudnia postrzeganie zdobywanego wykształcenia jako integralnego elementu przyszłego zatrudnienia, ogranicza to również aspiracje zawodowe badanych oraz wpływa na zmianę systemu wartości.

Właściwy rozwój aspiracji wiąże się z koniecznością uwzględniania czynników, które je determinują. Dlatego respondentów zapytano o czynniki, które utrudniają pozyskanie zatrudnienia. Wśród nich najczęściej wskazywano sytuację materialną rodziny (76,5%). Trudna sytuacja bytowa rodzin, szczególnie ze środowisk wiejskich weryfikuje plany i zamierzenia młodych ludzi. Ponadto należy podkreślić, że młodzież ta realizując swoje marzenia musi pokonać znacznie więcej trudności niż ich rówieśnicy z miasta. Osoby te znacznie chętniej podejmują również działalność zarobkową już w trakcie nauki. Może się okazać, że wiedza i doświadczenie zdobyte już w trakcie studiów będą pomocne w płynnym wejściu na rynek pracy i utrzymaniu się na nim.

Badania wskazują, że rosnąca liczba studentów i absolwentów szkolnictwa wyższego, ograniczony przyrost miejsc pracy jak również coraz mniejsze możliwości finansowe przedsiębiorstw powodują, że pracodawcy w coraz mniejszym stopniu zainteresowani są zatrudnianiem osób nieposiadających doświadczenia zawodowego [Skórska 2004]. Dlatego ważne jest, aby młodzi ludzie starali się o pracę, choćby o charakterze wolontariatu oraz zdobywali nowe umiejętności już w czasie studiów.

Kolejną istotną barierą w realizacji aspiracji zawodowych są wyniki w nauce (66,1%). Badacze podkreślają, iż sukcesy szkolne sprzyjają kształtowaniu się wysokich aspiracji edukacyjnych [Lewowicki 1997]. Dostęp do szkół, osobowość nauczyciela, praca dydaktyczno-wychowawcza, organizacja pracy szkoły,

Tabela 1. Zawody, które w opinii respondentów, dają największe szanse na zatrudnienie

Table 1. The professions which give the highest chance of employment

Preferowane zawody/ <i>Preferred profession</i>	Udział odpowiedzi/ <i>Share of answers [%]</i>
Lekarz/ <i>Physician</i>	20,6
Prawnik/ <i>Lawyer</i>	20,6
Informatyk/ <i>IT specialist</i>	17,6
Analitik finansowy/ <i>Financial analyst</i>	14,7
Lektor języka obcego/ <i>Foreign language teacher</i>	13,2
Zawodowy żołnierz/ <i>Professional soldier</i>	5,9
Inne/ <i>Other</i>	7,4

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

oferta zajęć pozalekcyjnych odgrywają ważną rolę w kształtowaniu aspiracji zawodowych. Istotne są także instytucje kulturalne, takie jak kina, teatry i biblioteki, które niewątpliwie poszerzają horyzonty i świadomość kulturalną młodych ludzi. Respondenci odczuwają bariery w dostępie do tego typu placówek.

Niewątpliwie na uwagę zasługują wyniki wskazujące, że poziom wykształcenia rodziców nie jest czynnikiem, który w znaczącym stopniu determinowałby realizację aspiracji zawodowych (17,6%). Jest to o tyle ciekawe, że wielu badaczy w latach 70., 80. i 90. XX wieku wskazywało na odwrotną tendencję – Kwieciński [1975], Skorny [1980], Sikorski [1999], Lewowicki [1987], Suszek [1987]. Być może rodzice mają coraz większą świadomość znaczenia wykształcenia w zaistnieniu na rynku pracy, podniesienia statusu społecznego, a co się z tym wiąże standardu życia i wspierają dzieci w ich wyborach życiowych.

Na uwagę zasługuje to, że wśród zawodów wymienionych przez respondentów jedynie jeden związany jest z kierunkiem, który studiują. Trzeba podkreślić, że wybór zawodu jest uwarunkowany wieloma czynnikami subiektywnymi, wśród których najczęściej wymieniane są zainteresowania, uzdolnienia i aspiracje związane z uzyskaniem wykształcenia, czy chociażby system wartości. Istotne są także czynniki obiektywne, np. presja otoczenia, tradycje rodzinne, względy środowiskowe i materialne [Niezgoda 1975].

Być może jest tak, że respondenci cenią zawody o wysokim prestiżu społecznym, dobrze płatne, lecz sami wybierają zawody zgodne ze swoim możliwościami, pozwalające im na realne podjęcie pracy zarobkowej. Wielowymiarowość uwarunkowań podejmowania decyzji odnośnie ścieżki kształcenia i przyszłego zawodu nie pozwala jednak na podstawie uzyskanych wyników jednoznacznie określić motywów wyboru kierunku studiów badanych w kontekście ich opinii na temat zawodów, dających największe szanse zatrudnienia na rynku pracy.

Respondentów poproszono również o wskazanie zawodów, które w ich przekonaniu dają pewne zatrudnienie. Wśród nich studenci najczęściej wskazywali zawód lekarza, prawnika i informatyka. Wszystkie te zawody związane są z wyższym wykształceniem, co potwierdza wzrost znaczenia wykształcenia w świadomości młodych ludzi.

Podsumowanie i wnioski

Przemiany społeczno-gospodarcze w Polsce oraz globalizacja stawiają przed młodymi ludźmi nowe, niekiedy trudne wyzwania. Współczesny rynek pracy wymaga wysokich kwalifikacji oraz określonych cech osobowych, otwartości na zmiany, innowacyjności, przedsiębiorczości, a także wysokich aspiracji zawodowych i zdolności antycypacji.

Skuteczne wejście na rynek pracy oraz budowanie ścieżki kariery zawodowej jest celem większości absolwentów. Absolwenci mają określone kwalifikacje i kompetencje zawodowe, które jednak nie pokrywają się z zapotrzebowaniem na rynku pracy. Dlatego istotny staje się wybór określonej ścieżki edukacyjnej determinowany nie tylko zainteresowaniami, ale także znajomością rynku pracy. Stąd znaczenia nabierają spotkania z doradcą zawodowym, który może pomóc w wyborze odpowiedniego zawodu.

Wyniki badań wskazują, że młodzi ludzie mają świadomość trudnej sytuacji na rynku pracy, dlatego przy wyborze przyszłego zawodu kierują się sytuacją społeczno-gospodarczą kraju, jednak przy wyborze ścieżki edukacyjnej decydowały głównie zainteresowaniami. Zawody, które wskazywano jako te, które zapewniają zatrudnienie nie były więc zgodne z ich kierunkiem studiów.

Respondenci mają również świadomość czynników ograniczających realizację ich aspiracji zawodowych. Trudna sytuacja materialna rodziny i dostęp do szkół wyższych może stanowić barierę w realizacji dążeń zawodowych, szczególnie osób z terenów wiejskich. Istotne jest więc kształtowanie przyszłych kadr intelektualnych, wpływanie na ich rozwój, jak również umiejętne przewidywanie możliwych zmian w sferze społeczno-gospodarczej, w tym na rynku pracy.

Literatura

- Janowski A. 1977: *Aspiracje młodzieży szkół średnich*, PWN, Warszawa, s. 13, 32.
- Kwieciński Z. 1975: *Selekcje społeczne w szkolnictwie ponadpodstawowym*, PAN, IRWiR, Warszawa.
- Lewowicki T. 1997: *Aspiracje dzieci i młodzieży*, PWN, Warszawa, s. 38.
- Niezgoda M. 1975: *Spoleczne determinanty wyboru zawodu*, Ossolineum, Kraków, s. 7.
- Pilch T. 2007: *Środowisko lokalne*, [W:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Żak, Warszawa, s. 418.
- Porożyński H. 2004: *Aspiracje edukacyjno-zawodowe młodzieży gimnazjalnej przed wejściem Polski do Unii Europejskiej*, Edukacja, nr 1, s. 45, 48.
- Sikorski W. 1999: *Aspiracje młodzieży uczącej się i ich tło rozwojowe*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Skorny Z. 1980: *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, Wyd. Ossolineum, Wrocław, s. 36.
- Skórska A. 2004: *Młodzież na rynku pracy w Polsce i Unii Europejskiej*, Wyd. WSB, Poznań, s. 143.
- Suszek K. 1987. *Środowiskowe uwarunkowania procesu uspołecznienia studentów*, Wyd. Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Szewczuk W. (red.). 1979: *Słownik psychologiczny*, Warszawa, s. 23.
- Szkoły wyższe i ich finanse w 2011 r.* 2012: GUS, Warszawa, s. 31.
- Wielka Encyklopedia Powszechna PWN.* 1962, Warszawa, s. 417.
- Ziejewski T., 2007: *Nowy słownik interdyscyplinarny (Ekonomia – Edukacja – Zawód – Praca)*, WAR, Szczecin, s. 17.
- Ziejewski T., Gołąb S. 2009: *Aspiracje i antycypacje zawodowe studentów ekonomii (w kierunku jakości kształcenia)*, [W:] M. Rocki (red.), *Jakość kształcenia ekonomicznego*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 149-160.

Summary

The purpose of the research is to study vocational aspirations of rural youth in the context of labour market situation. The study was carried out among 68 students at the final year of the Faculty of Economics at the West Pomeranian University of Technology in Szczecin. A success in a labor-market is determined by many factors connected both with graduates, their prospective employers and the general situation in the labor-market. Career aspirations and the aspects determining them are also essential. The article presents the results of the research of career aspirations of youth from rural areas.

Difficult financial situation of a family and access to higher education institutions as a likely barrier to the realisation of career aspirations, in particular among persons living in rural areas.

Adres do korespondencji
dr Sylwia Gołąb
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny
Katedra Ekonomii
ul. Żołnierska 47
71-210 Szczecin
e-mail: sylwia.golab@zut.edu.pl